

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ І ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

УДК 330.341.1(477)

О. І. АМОША,
академік НАН України,
директор,
Л. М. САЛОМАТИНА,
професор, доктор економічних наук,
провідний науковий співробітник

Інститут економіки промисловості НАН України
(Київ)

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У РЕГІОНАХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано факторні ознаки інноваційних процесів, визначено найбільш важливі з них, розглянуто організаційні, економічні, соціальні, фінансові заходи та завдання з розвитку підприємництва у регіонах, які дістали відображення у планах їх економічної та соціальної розбудови. Окреслено напрями інтенсифікації місцевого виробництва, переорієнтації промислових підприємств на першочергове і повне застосування якісних факторів економічного зростання на основі впровадження та використання інновацій у виробничій сфері.

Ключові слова: інтенсивність інноваційної діяльності, технологічний розвиток, інноваційна активність, інноваційне середовище, інноваційний потенціал регіонів, інноваційна діяльність підприємств.

O. I. AMOSHA,
Academician of the NAS of Ukraine,
Director,
L. M. SALOMATINA,
Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Leading Researcher

Institute of Industrial Economics of the NAS of Ukraine
(Kyiv)

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE REGIONS: PROBLEMS AND PROSPECTS

Factor features of innovation processes were analyzed and most important of them were determined; organizational, economic, social, financial activities and tasks for entrepreneurship development in the regions, which have been reflected in their plans of economic and social

© Амоша Олександр Іванович (Amosha Oleksandr Ivanovych), 2017; e-mail: amosha1937@gmail.com;
© Саломатіна Лілія Миколаївна (Salomatina Liliya Mykolaivna), 2017; e-mail: salomatina_lili@mail.ru.

development, were considered. Directions of intensification of local production and reorientation of industrial enterprises towards priority and full application of qualitative factors of economic growth through the introducing and use of innovation in the productive sphere are outlined.

Keywords: intensity of innovative activity, technological development, innovative activity, innovative environment, innovative potential of the regions, innovative activity of enterprises.

Україна, яка стикнулася з хронічним падінням ВВП, змушена шукати шляхи його підвищення. Одним з них є активізація інноваційної діяльності у виробничій сфері регіонів, оскільки саме там створюється додаткова вартість продукту. Регіональний аспект інноваційного розвитку пояснюється тим, що на місцях найчіткіше простежуються труднощі та проблеми активізації інноваційної діяльності. На місцевому рівні легше виявити конкретні фактори впровадження інновацій, тому державну промислову політику, безпосередньо пов'язану з інноваційною діяльністю, доцільно будувати на основі тенденцій децентралізації, яка є одним з ключових механізмів саморозвитку територій. Актуальність цього положення зумовлена тим, що, з одного боку, розвиток підприємств спирається на ресурсний, виробничий і споживчий потенціали регіону, а з іншого – за сприятливих умов і адекватних заходів державної підтримки вони здатні зробити істотний внесок у подальше нарощування загального потенціалу регіону, модернізацію регіональної ланки економіки в цілому.

Багато вчених-економістів присвятили свої дослідження різним напрямкам інноваційної діяльності. Наприклад, зазначену проблему вивчали такі українські вчені та фахівці-практики, як В. Геєць, В. Точилін, В. Сіденко, О. Саліхова, В. Соловійов, А. Никифоров, Т. Бова, В. П'ятницький, І. Бураковський, А. Гончарук. Питання методології управління інноваційними процесами висвітлено в працях зарубіжних дослідників: К. Кристенсена, М. Рейнера, Й.Х. Пихлера, Х.Й. Плайтнера, К.-Х. Шмідта, стратегічного менеджменту – І. Ансоффа; регіональним аспектам інноваційного розвитку присвятив свої дослідження П. Бабенко; проблеми становлення технопарків в Україні проаналізували О. Тараненко та С. Корновенко; стану та розвитку кластерів приділив увагу С. Соколенко.

Отже, **мета статті** – виявити особливості інноваційного розвитку промислових підприємств у регіонах України, розкрити проблеми і визначити напрями їх вирішення.

Об'єктом нашого дослідження є промислові підприємства 10 регіонів України, в яких кількість інноваційно активних промислових підприємств перевищує 50 (табл. 1). Вони розрізняються за галузевою належністю, територіальним розміщенням і науково-технічним потенціалом. У середньому в цій групі частка інноваційно активних підприємств є на 3% більшою, ніж у цілому по Україні.

Загальна схема реалізації інноваційного потенціалу регіонів України є такою: більша кількість інноваційних підприємств забезпечують відповідний розвиток внутрішнього промислового потенціалу регіону. Це є характерним для Харківської області, де налічується найбільше інноваційно активних підприємств – 117, частка яких становить 28,6%. Отже, майже кожне третє

підприємство є інноваційно активним. Привертають до себе увагу регіони, де налічується понад 400 промислових підприємств, наприклад, Київ, Дніпропетровська область, проте там процент інноваційно активних дорівнює, відповідно, 17,3% і 13%, що свідчить про повільний розвиток їх промислового комплексу. Така сама тенденція є характерною для Київської області, де частка інноваційно активних підприємств становить 13,3%. Щодо Миколаївської області, то там загальна кількість промислових підприємств є набагато меншою, проте інноваційно активні становлять 31,2%, що свідчить про ефективну інноваційну політику регіону.

Таблиця 1

Кількість інноваційно активних підприємств по регіонах (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Загальна кількість підприємств (од.)	Кількість інноваційно активних підприємств (од.)	% до загальної кількості промислових підприємств
Україна в цілому.....	4767	824	17,2
Харківська.....	409	117	28,6
Київ.....	497	86	17,3
Львівська.....	331	64	19,3
Дніпропетровська.....	484	63	13,0
Запорізька.....	234	49	18,6
Київська.....	330	44	13,3
Одеська.....	186	36	19,3
Миколаївська.....	93	29	31,2
Івано-Франківська.....	125	27	21,6
Херсонська.....	92	19	20,6
Усього.....	2781	534	

* Складено авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. — К. : Державна служба статистики України, 2016. — 257 с. — С. 143.

За офіційною статистикою, інформація щодо інноваційної активності підприємств, які перебувають безпосередньо у підпорядкуванні органів місцевого самоврядування, не виокремлюється. Це, як правило, середні та малі підприємства, інноваційну діяльність яких можна проаналізувати непрямым методом з урахуванням великих, середніх і малих підприємств. З огляду на те, що частка великих промислових підприємств становить, як правило, не більш як 1% (табл. 2), виконаний аналіз значною мірою відображає інноваційні процеси в середніх та малих промислових підприємствах, функціонування і розвиток яких залежать від органів місцевого самоврядування, а також від процесів децентралізації. Такий підхід забезпечує можливість достатньо обґрунтовано окреслити роль децентралізації в прискоренні інноваційних процесів у регіонах.

Для аналізу на основі підходу до інноваційних процесів виокремлено факторні ознаки, які є цілеспрямованими змінами у сфері підприємницької діяльності підприємств регіонів, відповідних обраному напряму розвитку бізнесу (табл. 3).

Таблиця 2

Кількість промислових підприємств за їх розмірами по регіонах
(станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Усього (од.)	у тому числі підприємства					
		великі		середні		малі	
		од.	% до загального показника відпо- відного виду діяльності	од.	% до загального показника відпо- відного виду діяльності	од.	% до загального показника відповідного виду діяльності
Харківська.....	3720	9	0,3	390	10,5	3321	89,3
Київ.....	7690	32	0,4	502	6,5	7156	93,1
Львівська.....	2747	11	0,4	305	11,1	2431	88,5
Дніпропетровська....	3248	36	1,1	442	13,6	2770	85,3
Запорізька.....	1910	16	0,8	208	10,9	1686	88,3
Івано-Франківська...	1369	4	0,3	120	8,8	1245	90,9
Миколаївська.....	1099	5	0,5	92	8,4	1002	91,1
Одеська.....	2258	5	0,2	189	8,4	2064	91,4
Київська.....	2725	16	0,6	310	11,4	2399	88,0
Херсонська.....	940	4	0,4	91	9,7	845	89,9

* Складено авторами за даними Головних управлінь статистики відповідних областей України у 2015 р.

Таблиця 3

Факторні ознаки *

	Ознаки
Фактор 1	Обсяг реалізованої інноваційної продукції в цілому
Фактор 2	Обсяг реалізованої продукції, що була новою тільки для підприємства
Фактор 3	Обсяг реалізованої продукції, що була новою для ринку
Фактор 4	Кількість підприємств, які витрачають кошти на внутрішні НДР
Фактор 5	Кількість підприємств, які витрачають кошти на інші зовнішні знання
Фактор 6	Кількість підприємств, які витрачають кошти на інші напрями
Фактор 7	Кількість підприємств, які витрачають кошти на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення
Фактор 8	Обсяг витрат на інноваційну діяльність по регіонах у цілому
Фактор 9	Обсяг витрат власних коштів на інноваційну діяльність

* Складено авторами.

У таблиці 4 наведено розрахунок по регіонах кореляційного зв'язку між кількістю інноваційно активних підприємств і обсягом реалізованої ними інноваційної продукції, який склав 0,72. Отже, зв'язок є достатньо щільним; це свідчить про те, що майже всі інноваційно активні підприємства реалізують інноваційну продукцію. При цьому середній обсяг реалізованої інноваційної продукції одним підприємством дорівнює 19,4 млн. грн., а, наприклад, у Миколаївській області – у вісім разів менше. Порівняно із середнім показником він значно відстає також у Івано-Франківській та Херсонській

областях. Низький рівень реалізації інноваційної продукції – наслідок її невисокої затребуваності на внутрішньому ринку (зона діяльності підприємств малого бізнесу – розвиток та обслуговування внутрішнього ринку товарів та послуг) і проблем з її експортом. Як зазначає директор Департаменту інноваційного розвитку промисловості Харківської ОДА, конкурентоспроможність вітчизняних товарів є недостатньою порівняно із західноєвропейськими. Не поспішають підприємства змінювати і напрями своєї діяльності та диверсифікувати ринки збуту. Для розвитку вітчизняної промисловості потрібні державна підтримка, кредити та ухвалена програма розвитку, яку на даний час не затверджено, хоча її проект існує*.

Таблиця 4

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і обсягом реалізованої ними інноваційної продукції по регіонах (станом на 2015 р.)*

Регіони (області)	Загальна кількість підприємств (од.)	Обсяг реалізованої інноваційної продукції (млн. грн.)		Коефіцієнт кореляційного зв'язку
		усього	одним підприємством	
Харківська.....	117	2742,4	23,4	0,72
Київ.....	86	1683,3	19,5	
Львівська.....	64	1193,9	18,7	
Дніпропетровська.....	63	1145,5	18,2	
Запорізька.....	49	3162,3	64,5	
Київська.....	44	618,8	14,1	
Одеська.....	36	544,4	15,2	
Миколаївська.....	29	71,2	2,5	
Івано-Франківська.....	27	242,0	8,9	
Херсонська.....	19	175,4	9,2	
У середньому.....			19,4	

* Розраховано авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 257 с. – С. 143, 170.

Реалізовувана інноваційна продукція здебільшого була новою тільки для самого підприємства, про що свідчить щільний кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які продали продукцію, що була новою тільки для них (табл. 5). У цілому обсяг такої реалізованої продукції дорівнює 78,7%.

У таблиці 6 наведено дані розподілу загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами та регіонами у 2015 р. За даними статистики, фінансування інноваційної діяльності в Україні здійснюється за рахунок коштів, які у процентному відношенні розподілилися так: власні кошти – 97,2%; державний бюджет – 0,39%; місцевий бюджет – 0,28%; позабюджетні

* Стан промислових підприємств Харківської області : прес-конференція директора Департаменту інноваційного розвитку промисловості і транспортної інфраструктури Харківської ОДА Івана Вусенка / Харківський кризовий інфоцентр, 2015. – 31 липня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://euro.kharkiv.ua/?p=10108>.

фонди – 0,1%; фонди вітчизняних інвесторів – 0,54%; іноземні інвестори – 0,42%; кредити – 0,82%; інші кошти – 0,25%. Дані свідчать, що фінансування інноваційної діяльності здійснюється здебільшого з власних коштів підприємств. По таких областях, як Запорізька (100%), Київська (99,7%), Дніпропетровська (99,1%), і по Києву (99,8%) вони є вищими порівняно з середнім показником по Україні. Фінансування інноваційної діяльності підприємств за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів у 2015 р. було найбільшим в Одеській області. Підприємства Львівської області разом з бюджетними коштами витрачали на інноваційну діяльність кредитні ресурси (їх частка дорівнювала 12,3%) і кошти позабюджетних фондів (3,9%). За статистичними даними, фінансування інноваційної діяльності підприємств Харківської області здійснювалося за рахунок усіх видів коштів. Такий підхід щодо організації фінансування, який орієнтований на багато джерел, забезпечує швидке і ефективно впровадження інновацій та їх комерціалізацію.

Таблиця 5

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, реалізована продукція яких була новою тільки для них, по регіонах (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Загальна кількість підприємств (од.)	Кількість підприємств, які реалізують інноваційну продукцію, нову тільки для них (млн. грн.)	Коефіцієнт кореляційного зв'язку
Харківська.....	117	60	0,95
Київ.....	86	50	
Львівська.....	64	35	
Дніпропетровська.....	63	24	
Запорізька.....	49	36	
Київська.....	44	28	
Одеська.....	36	19	
Миколаївська.....	29	17	
Івано-Франківська.....	27	13	
Херсонська.....	19	13	

* Розраховано авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 257 с. – С. 143, 167.

Нині головною проблемою підтримки і розвитку інноваційного потенціалу залишається інвестування коштів у НДДКР. Згідно з даними таблиці 7, небагато інноваційно активних підприємств виділяють ресурси на внутрішні НДР, хоча кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на внутрішні НДР, є достатньо значущим – 0,80. Більшість підприємств, які фінансують внутрішні НДР, розташовані в Запорізькій області (30,6%) і Києві (30,5%), найменше їх в Одеській (11,1%), Львівській (7,8%) і Київській (6,8%) областях.

Не таким щільним є зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на інші зовнішні знання. Це свідчить про те, що даний напрям проведення інновацій не є характерним для інноваційно активних підприємств (табл. 8).

Таблиця 6
Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами та регіонами (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Усього	у тому числі за рахунок коштів (%)							
		власних бюджету	державного бюджету	місцевих бюджетів	позабюджетних фондів	фондів вітчизняних інвесторів	іноземних інвесторів	кредитів	інших
Україна в цілому.....	100,0	97,2	0,39	0,28	0,01	0,54	0,42	0,82	0,33
Харківська.....	100,0	80,3	0,04	1,33	0,2	9,2	1,6	7,3	—
Київ.....	100,0	99,8	—	0,15	—	—	—	0,1	0,004
Львівська.....	100,0	74,3	9,3	—	3,98	0	—	12,3	—
Дніпропетровська.....	100,0	99,1	0,21	—	—	—	—	0,13	0,54
Запорізька.....	100,0	100,0	—	—	—	—	—	—	—
Івано-Франківська.....	100,0	76,0	—	—	—	—	16,7	7,3	—
Миколаївська.....	100,0	96,9	—	—	—	0,003	2,8	0,24	—
Одеська.....	100,0	79,7	11,3	8,5	—	—	—	—	0,4
Київська.....	100,0	99,7	—	0,05	—	0,2	—	—	—
Херсонська.....	100,0	86,8	—	2,6	—	—	—	10,6	—

* Розраховано авторами.

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно-активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на інші інноваційні напрями, є достатньо щільним і дорівнює 0,94 (табл. 9).

Актуальними є витрати коштів на ринкове запровадження інновацій, яке передбачає концентрацію менеджменту інноваційних підприємств на довгострокових завданнях розвитку бізнесу. Розробки і відбір інноваційних ідей мають бути орієнтовані на їх перспективне ринкове освоєння. Отже, ще на етапі дослідно-конструкторських робіт відбувається селекція напрямів за критеріями їх ринкової затребуваності. Ринкове запровадження інновацій передбачає реалізацію підприємствами таких заходів, як досягнення відповідності міжнародним стандартам, забезпечення сумісності національних стандартів із стандартами основних торгових партнерів, сертифікація продукції. Починаючи з 1 січня 2016 р., на території України замість наявних національних стали використовувати європейські та міжнародні технічні стандарти (нормативні документи). Адаптація європейських технічних стандартів має полегшити вихід українських виробників на європейський ринок. Проте ті підприємства, які витрачають кошти на інші інно-

Проблеми регіонального розвитку і децентралізації

ваційні напрями, стикаються з браком власних грошових ресурсів, високою вартістю нововведень, економічним ризиком, відсутністю кваліфікованого персоналу.

Таблиця 7

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на внутрішні НДР, по регіонах (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Загальна кількість підприємств (од.)	Кількість підприємств, які витрачають кошти на внутрішні НДР		Коефіцієнт кореляційного зв'язку
		усього (од.)	% до загальної кількості підприємств	
Харківська.....	117	22	18,8	0,80
Київ.....	86	26	30,5	
Львівська.....	64	5	7,8	
Дніпропетровська.....	63	8	12,7	
Запорізька.....	49	15	30,6	
Київська.....	44	3	6,8	
Одеська.....	36	4	11,1	
Миколаївська.....	29	5	17,2	
Івано-Франківська.....	27	4	14,8	
Херсонська.....	19	5	26,3	

* Розраховано авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 257 с. – С. 143.

Таблиця 8

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на інші зовнішні знання, по регіонах (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Загальна кількість підприємств (од.)	Кількість підприємств, які витрачають кошти на інші зовнішні знання		Коефіцієнт кореляційного зв'язку
		усього (од.)	% до загальної кількості підприємств	
Харківська.....	117	8	6,8	0,76
Київ.....	86	2	2,3	
Львівська.....	64	4	6,3	
Дніпропетровська.....	63	2	3,2	
Запорізька.....	49	1	2,0	
Київська.....	44	2	4,5	
Одеська.....	36	1	2,8	
Миколаївська.....	29	3	10,3	
Івано-Франківська.....	27	1	3,7	
Херсонська.....	19	–	–	

* Розраховано авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 257 с. – С. 143.

Якщо розглядати інновації як комплекс технічних, виробничих і комерційних заходів, що спричиняють появу на ринку нових поліпшених товарів, то їх ринкове запровадження має включати:

а) діяльність, яка пов'язана з розробкою і створенням нових видів конкурентоспроможної продукції та передбачає:

– знаходження нового технічного розв'язання задачі – створення винаходу;

– проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт;

– налагодження серійного виробництва продукції;

б) діяльність, яка пов'язана з розповсюдженням нових видів конкурентоспроможної продукції та передбачає:

– паралельну підготовку і організацію збуту;

– виведення нового товару на ринок;

– закріплення на нових ринках шляхом постійного вдосконалення технології, підвищення конкурентоспроможності продукту.

Таблиця 9

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на інші інноваційні напрями, по регіонах (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Загальна кількість підприємств (од.)	Кількість підприємств, які витрачають кошти на інші напрями		Коефіцієнт кореляційного зв'язку
		усього (од.)	% до загальної кількості підприємств	
Харківська.....	117	31	26,4	0,94
Київ.....	86	26	30,2	
Львівська.....	64	15	23,4	
Дніпропетровська.....	63	17	27,0	
Запорізька.....	49	16	32,7	
Київська.....	44	12	27,3	
Одеська.....	36	3	8,3	
Миколаївська.....	29	12	41,4	
Івано-Франківська.....	27	3	11,1	
Херсонська.....	19	2	10,5	

* Розраховано авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 257 с. – С. 143.

Інноваційно активним підприємствам в основному притаманна діяльність з розробки і створення нових видів конкурентоспроможної продукції. Висока інноваційна активність підприємств аналізованих регіонів спостерігається при придбанні машин, обладнання і програмного забезпечення, про що свідчить щільний кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на купівлю саме цих товарів – коефіцієнт кореляції дорівнює 0,98 (табл. 10). У цілому 58,1% інноваційно активних підприємств придбають машини, обладнання і програмне забезпечення. Це надає їм можливість виробляти принципово нову продукцію та комп'ютеризувати обробку управлінської інформації.

Особливо варто відзначити, що цей чинник інноваційної діяльності характерний для більшості інноваційно активних підприємств. Частка підприємств, які витрачають кошти на придбання машин, обладнання і програмного забез-

печення, у загальній кількості інноваційно активних підприємств коливається від 42,9% (Запорізька обл.) до 77,8% (Київська обл.). Ці дані підтверджують високу актуальність технічної модернізації підприємств, яка дозволяє замінити низькотехнологічні більш високотехнологічними наукомісткими виробництвами.

Таблиця 10

Кореляційний зв'язок між кількістю інноваційно активних підприємств і кількістю підприємств, які витрачають кошти на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення, по регіонах (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Загальна кількість підприємств (од.)	Кількість підприємств, які витрачають кошти на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення		Коефіцієнт кореляційного зв'язку
		усього (од.)	% до загальної кількості підприємств	
Харківська.....	117	69	59,0	0,98
Київ.....	86	49	57,0	
Львівська.....	64	43	67,1	
Дніпропетровська.....	63	42	66,7	
Запорізька.....	49	21	42,9	
Київська.....	44	28	77,8	
Одеська.....	36	16	44,4	
Миколаївська.....	29	15	51,7	
Івано-Франківська.....	27	18	66,7	
Херсонська.....	19	9	47,4	

* Розраховано авторами за: Наукова та інноваційна діяльність України у 2015 році : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 257 с. – С. 143.

Дослідження свідчать, що однією з умов технічної модернізації є розвиток лізингових відносин, які дозволяють підприємствам придбавати дороге високотехнологічне обладнання. Світовий досвід показує, що лізинг як перспективна форма інвестування бізнесу забезпечує економію коштів, знижує ступінь ризику, стимулює оновлення виробництва. Суб'єктам підприємництва (лізингоотримувачам), які мають фінансові труднощі з придбанням необхідного обладнання, надається реальна можливість отримати його шляхом лізингу на вигідних умовах. З урахуванням необхідності розвитку лізингових відносин, доцільно створити певний комплекс гарантій з боку держави тим фінансово-кредитним установам, які надаватимуть кредити малим підприємствам на придбання обладнання саме у такий спосіб.

Для промислових підприємств найбільш актуальною є широкомасштабна модернізація з використанням західних технологій і методів господарювання при поступовому нарощуванні власного інноваційного потенціалу. Слід зазначити, що використання нових машин, обладнання і програмного забезпечення вимагає навчання і підготовки персоналу. Проте, за даними статистики, починаючи з 2015 р. у звітах підприємств відсутній показник “Кількість підприємств, які витрачають кошти на навчання і підготовку персоналу”. Дані статистики за 2014 р. свідчать, що більш як половина інноваційно активних

підприємств не направляли на це коштів (табл. 11). Так, в Одеській області із 46 підприємств, де було виділено кошти на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення, навчання і підготовку персоналу, кошти використали лише шість, в Івано-Франківській – відповідно, дев'ять з 59. Такі співвідношення не можуть позитивно позначитися на результатах інноваційної діяльності.

Таблиця 11

Кореляційний зв'язок між кількістю підприємств, які витрачають кошти на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення, та кількістю підприємств, які витрачають кошти на навчання і підготовку персоналу, по регіонах (станом на 2014 р.)

Регіони (області)	Кількість підприємств, які витрачають кошти на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення (од.)	Кількість підприємств, які витрачають кошти на навчання і підготовку персоналу		Коефіцієнт кореляційного зв'язку
		усього (од.)	% до загальної кількості підприємств	
Харківська.....	125	29	23,2	0,77
Київ.....	91	36	39,6	
Львівська.....	85	33	38,8	
Дніпропетровська.....	69	17	24,6	
Запорізька.....	67	29	43,3	
Івано-Франківська.....	59	9	15,3	
Миколаївська.....	48	16	33,3	
Одеська.....	46	6	13,0	
Київська.....	38	7	18,4	
Херсонська.....	40	14	35,0	

* Розраховано авторами за: Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році : стат. зб. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 255 с. – С. 165.

Проведений аналіз свідчить, що у регіонах активними є окремі чинники інноваційного розвитку, але вони не трансформовані в єдину регіональну політику, здатну забезпечити країні відчутні результати. Розподіл регіонів за групами відповідно до рівня інноваційної активності – це показник, на основі якого можливе позитивне коригування регіональної політики.

У таблиці 12 наведено сумарний індекс інновацій (СІ) – агрегований індикатор, складений з ряду показників, який дозволяє оцінити і виміряти стан інноваційної діяльності. Результати розрахунків СІ можна використати для інформаційного забезпечення такого аналізу в регіональному розрізі.

Таблиця 12

Ранжирування регіонів України за значеннями СІ (станом на 2015 р.) *

Регіони (області)	Кількість підприємств (од.)	СІ (%)
Харківська.....	117	48,57
Київ.....	86	21,60
Львівська.....	64	32,84
Дніпропетровська.....	63	20,51

Проблеми регіонального розвитку і децентралізації

Закінчення таблиці

Запорізька.....	49	34,47
Київська.....	44	35,06
Одеська.....	36	19,92
Миколаївська.....	29	43,77
Івано-Франківська.....	27	41,16
Херсонська.....	19	24,52

* Розраховано авторами за: Методика розрахунку сумарного індексу інновацій : затверджена наказом Державної служби статистики від 28.12.2015 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2015/368/368_2015.htm.

Як видно з таблиці 12, реальний лідер за інноваційною активністю – Харківська область, де СІІ дорівнює 48,57%. Тут є розвинуті виробнича, інформаційна і фінансова інфраструктури, відсутні перешкоди щодо створення нових підприємств, існує довіра між наукою, бізнесом і регіональною владою, високий рівень освіти.

Факторні ознаки інноваційної діяльності в регіонах великою мірою визначаються не тільки ресурсами підприємств (матеріальними, трудовими, фінансовими). Багато чого залежить від місцевого самоврядування, тобто від здатності регіональних органів визначати цілі, цінність, координувати виконання відображених у програмах економічного і соціального розвитку заходів, навчати працівників і досягати ефективних результатів діяльності. Саме це характеризує роботу органів самоврядування, її якість і ефективність та вплив на прискорення інноваційних процесів у регіонах.

Перехід до децентралізації вимагає різкої інтенсифікації місцевого виробництва, переорієнтації підприємств на першочергові завдання і повного використання якісних факторів економічного зростання на основі широкого впровадження інновацій у виробничій сфері. Це дозволить збільшити кількість інноваційно активних підприємств. Заслужовує на увагу й включення до програми соціально-економічного розвитку регіонів регіональних інноваційних структур, зокрема малих інноваційних підприємств з розробки та впровадження нових технологій і випуску наукомісткої продукції.

Слід зазначити, що наявна сьогодні тенденція до зменшення асигнувань на розвиток науки і техніки, що свідчить про подальше погіршення перспектив попиту на дослідження і розробки як у державному, так і в недержавному секторі економіки, має бути нарешті подолана, згідно з політикою розвинутих країн світу. Особливо доцільною є цілеспрямована робота в регіонах щодо посилення ролі дрібних і середніх наукомістких фірм, створення там приватного підприємницького інноваційного сектору. Його слід розвивати в кожному регіоні на базі наявних науково-дослідних інститутів або великих науково-виробничих об'єднань. Це дозволить малим підприємствам отримати доступ до інформаційних мереж для пошуку потрібного продукту, пакету послуг технологічного аудиту і маркетингу – від комерційної оцінки технічної ідеї і до створення дослідних зразків.

Стратегічні цілі розвитку регіонів необхідно пов'язувати із становленням місцевих промислових секторів інноваційного типу. Ідеться про переваги ви-

користання досягнень науки у модернізації, технічному переозброєнні, пере-профілюванні діючих і відкритті нових підприємств, які зможуть забезпечити перспективні напрями економічного зростання регіонів. Визначальну роль у цьому процесі відіграє інноваційне середовище, на розвиток якого впливають державна регіональна політика, економічна, соціальна та інституційна системи регіонів [1]. Вплив центральної влади на його розвиток здійснюється шляхом реформ, задекларованих у Державній стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року *, в якій закріплено ставлення органів державної влади до інноваційної діяльності різних галузей економіки регіонів країни. Отже, створюються умови, за яких регіональна влада буде здатна спрямовувати зусилля всіх учасників (інститутів державної та місцевої влади, бізнесу, освітніх і наукових установ, громадських організацій) на інноваційний розвиток регіонів. Головним результатом є формування таких умов для бізнесу, за яких застосовуються основні ринкові свободи і чесна конкуренція. Проте, як наголошується у SWOT-аналізі Запорізької області, загрозою для підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу регіону є нестабільна соціально-економічна ситуація **.

Економічна система регіонів враховує доступність і прозорість фінансових ресурсів Державного фонду регіонального розвитку, залучення регіонами ресурсів, які виділяються в межах відповідних державних програм через центральні органи виконавчої влади України, формування і розподіл інноваційних ресурсів, які надходять з регіональних і державного бюджетів на інноваційну діяльність. Важливими для розвитку економічної системи регіонів є отримання фінансових ресурсів і технічної допомоги за рахунок міжнародних проектів (зокрема, ЄС) і забезпечення управлінським потенціалом.

Техніко-технологічне переозброєння високотехнологічних галузей зумовлює доцільність залучення стратегічних інвесторів. З цією метою в регіонах обов'язково слід визначити інвестиційну привабливість підприємств виходячи з позитивних тенденцій розвитку виробничого потенціалу, можливості їх інтеграції у світовий економічний простір, наявності великого міського внутрішнього ринку. Так, у Плані заходів з реалізації у 2015–2017 роках Стратегії розвитку Київської області на період до 2020 року зазначено, що зростання валового регіонального продукту великою мірою можуть забезпечити модернізовані та новостворені промислові підприємства з високими продуктивністю та доданою вартістю продукції. Цього можна досягнути тільки за умови залучення потужного інвестиційного ресурсу. Тому перед органами влади з питань управління економічним розвитком постає завдання визначення інвестиційно привабливих об'єктів та доцільності здійснення організаційної, тех-

---

* Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

** SWOT-аналіз за напрямом діяльності робочої підгрупи "Підвищення ефективності використання економічного потенціалу регіону" (Запорізька область) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zprozrda.gov.ua/index.php/rajderzhadministratsiya/struktura-rajderzhadministratsiji/strukturni-pidrozdili-rajderzhadministratsiji?catid=0&id=967>.

нічної та інженерної підготовки територій, забезпечення маркетингової та інформаційної підтримки*.

В Україні відсутня чітка регіональна промислова політика. Водночас у кожному регіоні найважливішим завданням є розробка промислової політики, яка має дістати відображення у стратегіях розвитку регіонів. Це дозволить виокремити як самостійний об'єкт дослідження техніко-технологічне забезпечення інноваційного розвитку пріоритетних галузей регіонів, техніко-технологічну базу оновлення основних засобів виробництва. Дослідження показують, що для виготовлення сучасної високотехнологічної продукції необхідно здійснити технічне переоснащення, оскільки спрацьованість основних фондів у галузях промисловості дорівнює 65–75%, а машин і устаткування, обчислювальної техніки і вимірювальних приладів є набагато вищою і в деяких випадках сягає 85–90%.

Соціальна складова інноваційного середовища пов'язана з впливом на інноваційну діяльність ставлення людей до роботи й якості життя, демографічною структурою населення регіону, рівнем освіти, готовністю людей змінити місце проживання. З аналізу видно, що практично для всіх регіонів з високим рівнем інноваційно активних підприємств характерною є трудова міграція молоді та економічно активного, працездатного населення, що негативно позначається на інноваційній діяльності.

Висновки

Інституційні системи регіону мають бути організаційною опорою формування місцевого інноваційного середовища, що сприятиме здійсненню фундаментальних і прикладних НДДКР, підготовці фахівців, фінансовому, інформаційно-консалтинговому, маркетинговому і правовому забезпеченню науково-технічної та інноваційної діяльності. Серед завдань, які доцільно вирішити для підвищення інноваційної активності українських регіонів, найважливішим є поліпшення поки що недостатньо розвинутого інституціонального середовища в розрізі як державних, так і приватних інститутів.

Формування інноваційного середовища в Україні має відбуватися за такими напрямками.

1. Інноваційний розвиток у регіонах повинен враховувати довгострокові цілі, передбачені Програмою розвитку ЄС до 2020 року, а також посилення інтернаціоналізації НДДКР та інновацій. При створенні зарубіжних центрів НДДКР доцільно впроваджувати механізми міжнародної співпраці у цій сфері, які поступово передаються на онлайн-технології.

2. Регіональне управління інноваційним розвитком треба пов'язувати із забезпеченням взаємодії ринкових інститутів і вдосконалювати здатність про-

* План заходів з реалізації у 2015–2017 роках Стратегії розвитку Київської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vlada-yahotyn.gov.ua/files/com_filemanager/users/84/documents/%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0/%D1%81-%D0%B5%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D0%B%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%20%20%D0%BD%D0%B0%20%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4%20%20%D0%B4%D0%BE%20%202020%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf.

гнозувати на основі діалогу з компаніями про перспективи зміни ринкову ситуацію з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів.

3. Географічну диверсифікацію експорту продукції з високою доданою вартістю і вбудовування в нові технологічні ланцюжки доцільно здійснювати з використанням можливостей освоєння ринку ЄС, відповідності його технічним регламентам і системам стандартизації, метрології, акредитації робіт.

4. Інтеграцію у світовий економічний простір треба посилити розвитком транснаціонального бізнесу, відкриттям виробництв у регіонах за фінансової участі й під егідою зарубіжних корпорацій.

5. Нарощування інвестиційної функції бюджетів інноваційної діяльності має бути забезпечене за рахунок неподаткових надходжень і зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування шляхом децентралізації влади.

Така орієнтація господарюючих суб'єктів на інноваційний тип розвитку сприятиме формуванню інноваційного середовища, безперервності та цілеспрямованості інноваційної модернізації в Україні.

Список використаної літератури

1. Саломатіна Л.М., Шкригун В.Л. Формування та розвиток інноваційного середовища регіонів України // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. — Серія : Економічні науки. — 2016. — Вип. 11. — С. 49–61.

References

1. Salomatina L.M., Shkrygun V.L. *Formuvannya ta rozvytok innovatsiinoho seredovyshcha rehioniv Ukrainy* [Formation and development of the innovative environment of regions of Ukraine]. *Visnyk Kam'yanets'-Podil's'koho Natsional'noho Universytetu imeni Ivana Ohienka – Ser. Ekon. Nauky – Bulletin of Kam'yanets-Podilsky Ivan Ohienko National University. Ser. Econ. Sci.*, 2016, Iss. 11, pp. 49–61 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 9 листопада 2016 р.
